
ROZDZIAŁ 4

Ekspatrianci akademicki w polskich uczelniach – projekt badań własnych

4.1. Metodyka badań empirycznych

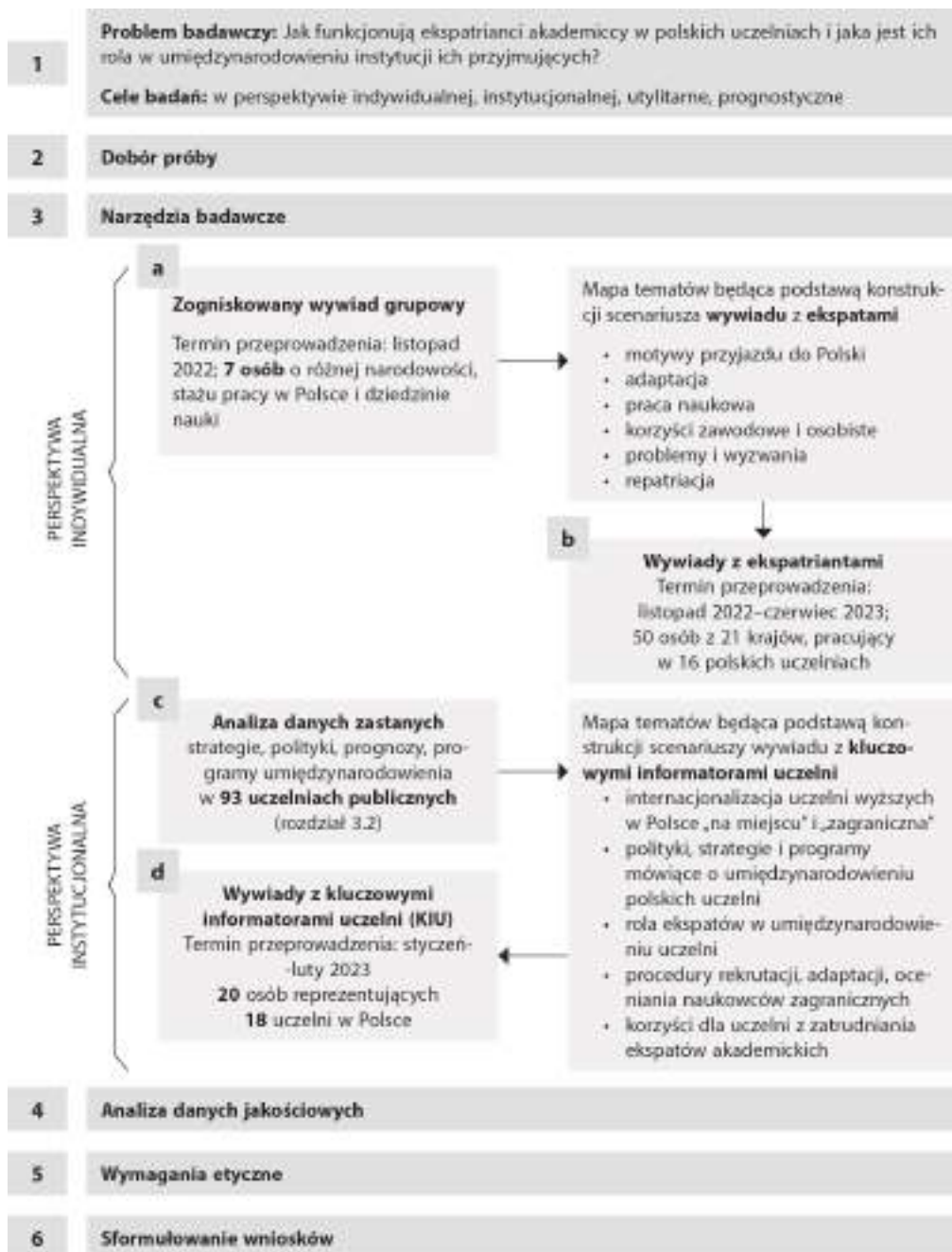
Celem tego rozdziału, otwierającego część empiryczną książki, jest zaprezentowanie **projektu badawczego** zawierającego elementy pokazane na rysunku 4.1.

Ad 1. Problem i cele badawcze

Problem badawczy określa stan niewiedzy, który zasługuje na podjęcie (Glinka, Czakon 2021, s. 20). W uzasadnieniu opisywanym w podrozdziale 1.1 wskazano na szczegółowe luki badawcze, które w niniejszej pracy zostaną uzupełnione. Dla nakreślenia problemu badawczego kluczowe wydają się jednak trzy zagadnienia.

Po pierwsze, analiza bibliometryczna systematycznego przeglądu literatury (podrozdział 1.2) wskazuje na **intensyfikację eksploracji** poświęconych ekspatriantom akademickim od 2000 roku, podejmowanych przez badaczy różnych dziedzin wiedzy: scjentometrii, socjologii, ekonomii, psychologii, ekologii (Gureyev i in. 2020). Zjawisko przemieszczania się naukowców między zagranicznymi uniwersytetami sięga starożytności, *nihil novi* zatem, ale z uwagi na dynamikę procesów internacjonalizacji instytucji szkolnictwa wyższego na świecie i w Polsce w ostatnich dwóch dekadach (de Wit, Altbach 2021, Woźnicki 2022) naturalnemu zainteresowaniu badawczemu podlegają „zasoby”, które są w stanie zapewnić rozwój takiej instytucji, czyli zdolni i mobilni międzynarodowo naukowcy.

Po drugie, w pracy zaprezentowano oryginalne rozwiązanie problemów wcześniej znanych, ale jak dotąd słabo zbadanych wśród pracowników akademickich. Dogłębnie i szeroko spenetrowana problematyka ekspatriacji biznesowej,

Rysunek 4.1. Projekt badań empirycznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Creswell 2009, Czernek 2016, Flick 2010).

zarówno tradycyjnej (*assigned expatriates*) (McNulty, Selmer 2017, Przytuła 2014), jak i samoinicjowanej (*self-initiated expatriates*) (Andresen i in. 2012), dostarczają wiedzy z zakresu motywów podejmowania pracy za granicą, modeli kariery zawodowej, programów adaptacji i kwestii kulturowych w krajach przyjmujących, strategii wynagradzania i repatriacji. W wymiarze praktycznym badania te dostarczają wielu narzędzi i „najlepszych praktyk” w zarządzaniu zagranicznymi pracownikami. Jednak w odniesieniu do naukowców wiele z powyższych rozwiązań nie znajduje zastosowania ze względu na specyfikę pracy akademickiej, misyjność tej profesji oraz zaangażowanie instytucji, z której pochodzi ekspatriant, dlatego warto dostarczyć nowe metody, szyte na miarę specyfiki szkolnictwa wyższego.

Po trzecie, niniejsze badania mają charakter nowatorski w Polsce, uzupełniając globalną geografie eksploracji zdominowaną przez wiedzę o ekspatriantach akademickich w krajach azjatyckich i arabskich. *Prognoza rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2030 roku*, przygotowana przez ekspertów KRASP oraz Fundacji Rektorów Polskich, wskazuje, że miernikiem poziomu umiędzynarodowienia polskich uczelni jest udział cudzoziemców w ogólnej liczbie nauczycieli akademickich, a ten jest na niskim poziomie (Woźnicki 2022, s. 326). Zbadanie naukowców zagranicznych wydaje się zatem ważne, w szczególności gdy chodzi o rozpoznanie ich motywacji, potrzeb, oczekiwań względem uczelni przyjmującej. Jak zauważa Kwiek (2022, s. 22), idealne środowisko pracy akademickiej to takie, w którym wymogi instytucjonalne pokrywają się z indywidualnymi oczekiwaniami naukowca.

Wobec powyższego problem badawczy został sformułowany następująco: Jak funkcjonują ekspatrianci akademicy w polskich uczelniach i jaka jest ich rola w umiędzynarodowieniu instytucji ich przyjmujących?

Przyjęta perspektywa indywidualna (tj. ekspatriantów akademickich) oraz perspektywa instytucjonalna (tj. punkt widzenia kluczowych decydentów i zarządzających uczelniami i odpowiedzialnych za internacjonalizację kadry) **wnosi wkład poznawczy** i ma walory **aplikacyjne**, co w naukach o zarządzaniu i jakości jest oczekiwane (Niemczyk 2016, s. 112).

Oryginalność problemu badawczego przedstawionego w tej publikacji tkwi zatem w:

- a) rozpoznaniu zjawiska z racji jego niedawnego nasilenia się;
- b) rozwiązywaniu problemów wcześniej istniejących, ale odnoszących się do innych grup/populacji pracowników;
- c) zdiagnozowaniem braku takich badań przeprowadzonych w Polsce.

Według Niemczyka (2016, s. 114) różne są poziomy nowatorskiego charakteru badań i wpływu na rozwój dyscypliny naukowej. W naukach o zarządzaniu i jakości o wartości problemu naukowego świadczy to, że zagadnienie jest **nowe** w wymiarze nauki światowej i/lub wywołuje istotnie ważne skutki w praktyce i teorii dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości. Niewątpliwie problematyka ekspatriacji akademickiej zyskuje na znaczeniu w literaturze światowej, a w odniesieniu do przemian modernizacyjnych instytucji szkolnictwa wyższego w Polsce badania przeprowadzone z dwóch perspektyw: zagranicznych naukowców i przedstawicieli uczelni ich przyjmujących

stanowią istotnie ważny wkład dla praktyki zarządzania instytucjami szkolnictwa wyższego.

Źródłem tak zarysowanego problemu badawczego są zainteresowania naukowe autorki, które łączą **dwa nurty** wcześniejszych prac badawczych poświęconych: ekspatriacji biznesowej (Przytuła 2014), mobilności i migracjom międzynarodowym (Przytuła, Sułkowski 2021), a także umiędzynarodowieniu szkolnictwa wyższego i kadry akademickiej (Przytuła i in. 2024, Przytuła 2019). Ponadto doświadczenia i obserwacje osobiste w pracy w zagranicznych jednostkach oraz inspiracje pracami innych badaczy (Postiglione, Altbach 2013, Richardson 2000, Selmer, Trembath, Lauring 2017) przyczyniły się do pełnego zaangażowania w problematykę ekspatriacji akademickiej.

Celem badań w perspektywie indywidualnej jest opisanie funkcjonowania ekspatów akademickich w polskich uczelniach, począwszy od ich motywacji, zatrudnienia, adaptacji, wynagradzania, oceniania, rozwoju kariery w polskich uczelniach. Uszczegółowieniem powyższego celu są pytania badawcze, które wymieniono w opisie wywiadu zogniskowanego (podrozdział 4.2) i wywiadów pogłębionych prowadzonych z ekspatriantami akademickimi (podrozdział 4.3).

Celem badań w perspektywie instytucjonalnej jest rozpoznanie działań i kierunków umiędzynarodowienia polskich uczelni oraz oczekiwań ze strony kluczowych decydentów względem zatrudnianych naukowców zagranicznych. Uszczegółowieniem powyższego celu są pytania badawcze zamieszczone w opisie procedury wywiadów z kluczowymi informatorami (podrozdział 4.4).

Celem użytkowym badań jest przedstawienie praktycznych rekomendacji dla ekspatów akademickich podejmujących zatrudnienie w polskich uczelniach, a także zaproponowanie rozwiązań organizacyjnych (kadrowych, administracyjnych itp.) usprawniających zarządzanie tą kadrami (rozdział 7). **Celem prognostycznym** jest wskazanie kierunków rozwoju internacjonalizacji polskich uczelni w zakresie zatrudniania ekspatriantów akademickich (zakończenie).

Kluczowe zagadnienia badawcze, które były podstawą przygotowania scenariusza wywiadu zogniskowanego, wywiadu dla ekspatriantów akademickich oraz wywiadu dla kluczowych informatorów w syntetyczny sposób przedstawiono w tabeli 4.1.

Opis metodyki badań empirycznych uwzględnia postulat **pluralizmu metodologicznego**, zakładającego gotowość do nieortodoksyjnej integracji metod badawczych zaczerpniętych z różnych paradygmatów i podejść teoretycznych w celu uzyskania użyteczności i efektywności poznawczej (Sułkowski 2016, s. 35). W podejściu pluralistycznym do oceny rygoru badań jakościowych zakłada się różnorodność miar dla aktywności badawczej (Welch, Pekkari 2017).